

Jarosław WOŁKONOWSKI¹

DOI: 10.15290/ose.2015.03.75.13

SZKOLNICTWO WYŻSZE NA LITWIE W OKRESIE 1989-2014 – OD INTERWENCJONIZMU DO LIBERALIZMU

Streszczenie

W artykule dokonano analizy reformy szkolnictwa wyższego na Litwie, przeprowadzonej w okresie 1989-2014. Pierwszym etapem było utworzenie dwufilarowego modelu szkolnictwa wyższego – uniwersytety i kolegia. Kolejny etap stanowiło zbudowanie prywatnego sektora szkolnictwa wyższego w obu filarach. Końcowym etapem reformy było wprowadzenie liberalnego narzędzia „koszyka studenta”, co zmieniło finansowanie edukacji wyższej. Decyzją sądu konstytucyjnego Litwy w grudniu 2011 roku takie rozwiązania finansowania szkolnictwa wyższego ograniczono tylko do uczelni państwowych. Liberalny model finansowania szkolnictwa wyższego zostawiono tylko dla 10% kwoty finansów przyznanych na szkolnictwo wyższe.

Słowa kluczowe: polityka szkolnictwa wyższego, model edukacji wyższej, finansowanie szkolnictwa wyższego, regulowanie (interwencjonizm) państwowe, liberalny model „koszyk studenta”

HIGHER EDUCATION IN LITHUANIA DURING 1989-2014: FROM INTERVENTIONISM TO LIBERALISM

Summary

The paper analyses the reform of higher education in Lithuania conducted in the period 1989-2014. The first step was to create a binary model of higher education, consisting of universities and colleges. The next step was to build a private sector of both types of higher education institutions. The final stage of the reform was the introduction of liberal instruments, i.e. student vouchers, which changed the financing of higher education. According to the decision of the Constitutional Court of Lithuania in December 2011, this type of funding is limited only to state universities. The liberal model of financing higher education in 2012 concerned only 10% of the amount allocated for this purpose.

Key words: higher education policy, model of higher education, higher education funding, state regulation (interventionism), liberal model of student vouchers

1. Wstęp

Celem badawczym artykułu jest przedstawienie wyników analizy reformy modelu szkolnictwa wyższego na Litwie w okresie 1989-2014. Do osiągnięcia postawionego celu wykorzystano metodę analizy porównawczej.

---

¹ Dr hab. Jarosław Wolkonowski, prof. UwB – Wydział Ekonomiczno-Informatyczny w Wilnie, Uniwersytet w Białymstoku; e-mail: wolkonowski@uwb.edu.pl.

W 1990 roku, po uzyskaniu niepodległości przez państwo litewskie, został przyjęty postsowiecki system szkolnictwa wyższego – państwo z budżetu finansowało wyższe uczelnie. Otrzymany w spadku po transformacji systemowo-gospodarczej postsowiecki model szkolnictwa wyższego działał na zasadzie interwencjonizmu państwowego, był kosztochłonny oraz nieefektywny. Kilkanaście uniwersytetów oraz kilkadziesiąt szkół zawodowych miało stworzyć nowoczesny system szkolnictwa wyższego, opierający się na tradycyjnej autonomii [Antonowicz, 2005, s. 37-38] wyższej szkoły oraz na liberalnym, ale również sprawiedliwym, społecznym modelu edukacji wyższej. Wymagało to przejścia od zastanego modelu bezpłatnych studiów do studiów częściowo odpłatnych. Wprowadzono także liberalne² rozwiązania, dążąc do częściowej komercjalizacji systemu szkolnictwa wyższego, gdyż współczesne wyższe uczelnie powinny posiadać umiejętność adaptacji do nowych warunków społecznych i ekonomicznych [Antonowicz, 2005, s. 37-38].

Władze Litwy, reformując swój model szkolnictwa wyższego, korzystały z europejskich wzorców. Współczesny model szkolnictwa wyższego różnych krajów jest określany według tzw. trójkąta wpływów, w którego wierzchołkach znajdują się wpływy państwa, oligarchii akademickiej i rynku (model zaproponowany przez B. Clarka), [Thieme, 2009, s. 47]. Litwa otrzymała system szkolnictwa wyższego z wyraźną dominacją wpływów państwa. W swych działaniach mogła podążać w kierunku modelu z wyraźną dominacją oligarchii akademickiej, jednak grupa akademicka w tym okresie była za słaba, by przeforsować takie rozwiązanie. Trzeci model, w którym wpływ rynku na szkolnictwo wyższe ma decydujące znaczenie, został przyjęty na Litwie jako najbardziej odpowiedni [Thieme, 2009, s. 48-49].

Według klasyfikacji Brauna i Merriena modelu szkolnictwa wyższego, opierającego się również na trzech kryteriach: 1. sily bezpośredniego nakazowo-materialnego oddziaływania państwa na uczelnię (duża-D lub mała-M); 2. sposobu prawno-proceduralnego oddziaływania państwa na uczelnie tzw. gorset (ścisły-S lub luźny-L); 3. politycznie obowiązującego systemu wartości wyznaczającego cele wyższego wykształcenia (kulturowy-K lub usługowy-U), [Thieme, 2009, s. 52-53] – wybór władz politycznych Litwy oscylował między rozwiązaniem M+S+K a M+L+U, co oznaczało utworzenie modelu pośredniego między biurokratyczno-oligarchicznym a modelem rynkowym [Thieme, 2009, s. 54-55]. Należy równocześnie zauważyć, że współczesne uczelnie wyższe w Europie są uczelniami trzeciej generacji, na których nie kształci się wyłącznie specjalistów i naukowców, ale także przedsiębiorców, oraz szeroko wykorzystuje się *kenon-how* [Zymonik, 2010, s. 244-245]. Reformując model szkolnictwa wyższego, władze Litwy musiały uwzględnić nie tylko nowoczesne trendy, lecz jednocześnie wziąć pod uwagę przestrzenną i regionalną strukturę edukacji wyższej [Marszałek, 2010, s. 209].

2. Stan szkolnictwa wyższego na Litwie w okresie 1989-2014

Zastany po czasach sowieckich system szkolnictwa wyższego składał się z 13 państwowych uniwersytetów i 66 państwowych szkół zawodowych, które na początku lat

---

² Liberalizm odegrał dużą rolę w ideowych i organizacyjnych podstawach autonomii uniwersytetów [Antonowicz, 2005, s. 42-43].

dziewięćdziesiątych przekształcono w tzw. szkoły pomaturalne (litewskie *aukštesnioji mokykla* – dosłowne tłumaczenie ‘szkoła podwyższona’). Szkolnictwo wyższe na początku lat dziewięćdziesiątych było całkowicie utrzymywane z budżetu państwa i studia były bezpłatne. Uniwersytety³ prowadziły jednolite cztero- lub pięcioletnie studia uniwersyteckie, po ich ukończeniu absolwentom wydawano dyplomy wykształcenia wyższego. Władze niepodległej Litwy poddały zastany system szkolnictwa wyższego ostrej krytyce, zarzucając mu niską jakość kształcenia, niedostosowanie studiów do potrzeb rynku oraz wysokie koszty kształcenia. W reformowanych szkołach zawodowych, które w okresie sowieckim dawały wykształcenie średnie i zawodowe, po 1990 roku (szkoły pomaturalne) mogły rozpocząć naukę tylko osoby mające średnie wykształcenie. Szkoły te zostały przekształcone w kolegia. Prowadziły one tak zwane studia nieuniwersyteckie, które były skierowane na zdobycie praktycznych umiejętności.

TABELA 1.

Liczba szkół wyższych i studentów w latach 1989-2014

Rok akademicki	Liczba uniwersytetów	Liczba studentów na uniwersytetach	Liczba szkół pomaturalnych	Liczba studentów w szkołach pomaturalnych	Liczba kolegiów	Liczba studentów w kolegiach
1989-1990	13	69 500	66	51 700	–	–
1990-1991	13	67 300	64	46 405	–	–
1991-1992	14	60 500	65	36 976	–	–
1992-1993	14	55 100	64	29 911	–	–
1993-1994	14	52 800	60	24 444	–	–
1994-1995	15	51 500	65	24 034	–	–
1995-1996	15	53 968	67	24 214	–	–
1996-1997	15	58 766	68	26 492	–	–
1997-1998	15	67 068	70	30 329	–	–
1998-1999	15	74 532	70	33 881	–	–
1999-2000	16	84 345	69	38 397	–	–
2000-2001	19	95 593	57	37 378	7	3 547
2001-2002	19	106 913	42	31 964	16	10 377
2002-2003	19	119 548	27	22 367	24	26 236
2003-2004	21	130 245	15	12 262	27	40 472
2004-2005	21	138 516	11	4 842	27	52 185
2005-2006	21	141 771	5	832	28	55 949
2006-2007	22	143 204	1	16	28	56 297
2007-2008	22	144 336	–	–	28	60 096
2008-2009	22	149 017	–	–	27	61 383
2009-2010	23	144 301	–	–	23	56 704
2010-2011	22	133 564	–	–	23	53 297
2011-2012	23	125 046	–	–	24	49 777
2012-2013	23	113 780	–	–	24	45 685
2013-2014	23	104 923	–	–	24	43 550

Źródło: [Statistical Yearbook of Lithuania 1989, 1990, s. 93; Statistical Yearbook of Lithuania 1994-1995, 1995, s. 421; Statistical Yearbook of Lithuania 1995-1996, 1996, s. 486; Statistical Yearbook of Lithuania 1996, 1996, s. 486; Departament Statystyki Litwy, dokument elektroniczny, tryb dostępu: [http://stat.gov.lt, data wejścia: 25.05.2014].

³ Niektóre z uniwersytetów początkowo miały status instytutu, jak na przykład Wileński Instytut Pedagogiczny, który w 1992 roku uzyskał status Wileńskiego Uniwersytetu Pedagogicznego [Dokument elektroniczny, tryb dostępu: http://www.leu.lt/lt/apie_universiteta/istorija.html, data wejścia: 25.05.2014].

Po dokonaniu pierwszych reform, na skutek trudnej sytuacji gospodarczej nastąpił spadek liczby studentów na uczelniach wyższych na Litwie – zarówno na uniwersytetach, jak i w reformowanych szkołach pomaturalnych.

Pierwsze zmiany dotyczyły reform mających na celu zmianę statusu szkół wyższych w kierunku przyznania im większej samodzielności oraz politycznej zgody na wprowadzenie częściowej odpłatności za studia, co oznaczało komercjalizację.

3. Model finansowania szkolnictwa wyższego w niepodległej Litwie

W połowie lat dziewięćdziesiątych na uniwersytetach wprowadzono odpłatność za studia dla studentów, którzy nie dostali się na studia finansowane przez państwo i którzy byli gotowi uiścić pełną opłatę za kształcenie. Liczba takich studentów wzrastała od połowy lat dziewięćdziesiątych. Na studiach uniwersyteckich wdrożono dwustopniowy system szkolnictwa wyższego – studia I stopnia (licencjackie) i studia II stopnia (magisterskie).

TABELA 2.

Przyjęci na studia uniwersyteckie I stopnia (licencjackie) i II stopnia (magisterskie)

Rok	Liczba miejsc na 1. roku studiów I stopnia finansowanych przez państwo	Liczba miejsc na 1. roku studiów płatnych I stopnia	Ogólna liczba miejsc płatnych i finansowanych przez państwo na 1. roku studiów I stopnia	Liczba miejsc na 1. roku studiów II stopnia finansowanych przez państwo	Liczba miejsc na 1. roku studiów płatnych II stopnia	Ogólna liczba miejsc płatnych i finansowanych przez państwo na 1. roku studiów II stopnia
2000	13 506	11 294	24 800	6 425	2 756	9 181
2001	13 637	14 831	28 468	5 717	3 930	9 647
2002	18 388	11 674	30 062	4 835	4 873	9 708
2003	18 205	13 406	31 611	4 960	6 097	11 057
2004	17 639	13 071	30 710	5 051	5 841	10 892
2005	18 025	13 009	31 034	4 545	6 739	11 284
2006	17 323	13 865	31 188	5 930	6 014	11 944
2007	16 894	15 414	32 308	5 866	7 486	13 352
2008	15 508	18 819	34 327	5 796	8 030	13 826
2009	11 483	17 721	29 204	4 537	5 237	9 774
2010	9 524	12 822	22 346	4 725	4 703	9 428
2011	9 386	13 065	22 451	5 204	4 355	9 559
2012	8 753	13 240	21 993	4 761	4 422	9 183
2013	7 992	12 776	20 745	4 496	4 148	8 625

Źródło: [Departament Statystyki Litwy, dokument elektroniczny, tryb dostępu: stat.gov.lt, data wejścia: 25.05.2014].

Szkoły pomaturalne od 2000 roku zaczęto przekształcać w kolegia, które według prawa Republiki Litewskiej uzyskały już status szkół wyższych nieuniwersyteckich.

Po ich ukończeniu wydawano dyplom wyższego wykształcenia nieuniwersyteckiego i dyplom zawodowy⁴. Stały się one drugim filarem szkolnictwa wyższego, obok istniejącego szkolnictwa uniwersyteckiego. Kolegia również, obok studiów finansowanych przez budżet państwa, zaczęły prowadzić studia odpłatne dla kandydatów, którzy nie dostali się na studia finansowane przez państwo. Mimo że wysokość opłat za studia wzrosła, liczba studiujących odpłatnie także rosła. Jeżeli w roku akademickim 1995-1996 na uniwersyteckich studiach odpłatnych było tylko 7,6% studentów [Želvys, 2013, s. 11], (I stopnia, zaś studia II stopnia były całkowicie finansowane przez państwo), to już w roku 2000-2001 w kolegiach Litwy na odpłatne studia na 1. rok przyjęto 42,3% studentów, na uniwersytety natomiast – 45,5% na studia I stopnia (licencjackie) i 30% na studia II stopnia (magisterskie).

TABELA 3.

Przyjęci na 1. rok studiów w kolegiach

Rok	Liczba miejsc na 1. roku studiów finansowanych przez państwo	Liczba miejsc na 1. roku studiów płatnych	Ogólna liczba miejsc płatnych i finansowanych przez państwo na studiach na 1. roku
2000	1 970	1 443	3 413
2001	3 891	2 956	6 847
2002	8 557	7 240	15 797
2003	10 100	10 469	20 569
2004	10 063	13 798	23 861
2005	10 737	10 850	21 587
2006	10 038	11 100	21 138
2007	9 993	13 756	23 749
2008	9 395	13 564	22 959
2009	9 287	7 706	16 993
2010	8 438	7 520	15 958
2011	8 672	7 702	16 374
2012	7 921	7 502	15 423
2013	7 455	6 790	14 235

Źródło: [Departament Statystyki Litwy, dokument elektroniczny, tryb dostępu: stat.gov.lt, data wejścia: 25.05.2014].

Jednak komercjalizacja szkolnictwa wyższego wywoływała społeczne protesty, stąd w 2000 roku wprowadzono tzw. częściową odpłatność za studia dla połowy studentów przyjętych na studia finansowane przez państwo, która miała słabsze wyniki w nauce (początkowo 1000 Lt za rok akademicki, następnie 1040 Lt). Rozwiązanie to miało na celu złagodzenie nierówności społecznych [Želvys, 2013, s. 9].

Kolejne zmiany w szkolnictwie wyższym nastąpiły w 2000 roku, kiedy stworzono możliwości powołania niepaństwowych uniwersyteckich szkół wyższych oraz niepaństwowych kolegiów. Studia w prywatnych wyższych uczelniach były finansowane przez studentów i prywatne fundusze.

W 2007 roku Trybunał Konstytucyjny uznał, że szkoły wyższe (państwowe i niepaństwowe) mogą przyjąć na studia nieograniczoną liczbę kandydatów realizujących peł-

⁴ Podaje to Ministerstwo Nauki i Oświaty Republiki Litewskiej na swej stronie [Dokument elektroniczny, tryb dostępu: http://www.smm.lt/web/lt/uzsienyje_igytu_kvalifikaciju_pripazinimas_LT/LT_igytu_kvalifikacijos_pripazinimas/trumpa_info_apie_sPECIALUJI_VID_AUKST_ISSILAVINIMA, data wejścia: 25.05.2014].

ną odpłatność za studia⁵. Wdrożono w ten sposób kolejne elementy wolnego rynku w szkolnictwie wyższym. Zasadnicza różnica między państwową szkołą wyższą a niepaństwową polegała na tym, że ta pierwsza otrzymywała finansowanie z budżetu państwa na określone przez władze limity studentów i mogła dodatkowo jeszcze wprowadzić odpłatne studia. Jedynym źródłem finansowania działalności szkoły niepaństwowej były środki pochodzące z czesnego studenta.

TABELA 4.

Szkoły wyższe państwowe i niepaństwowe na Litwie

Rok akademicki	Liczba uniwersytetów ogółem	Liczba uniwersytetów państwowych	Liczba studentów na uniwersytetach państwowych	Liczba uniwersytetów niepaństwowych	Liczba studentów na uniwersytetach niepaństwowych	Liczba kolegiów ogółem	Liczba kolegiów państwowych	Liczba studentów w kolegiach państwowych	Liczba kolegiów niepaństwowych	Liczba studentów w kolegiach niepaństwowych
1995-1996	15	15	53 968	–	–	–	–	–	–	–
1996-1997	15	15	58 776	–	–	–	–	–	–	–
1997-1998	15	15	67 068	–	–	–	–	–	–	–
1998-1999	15	15	74 532	–	–	–	–	–	–	–
1999-2000	16	15	84 282	1	63	–	–	–	–	–
2000-2001	19	15	94 871	4	722	7	4	2 972	3	575
2001-2002	19	15	105 966	4	947	16	7	8 463	9	1 914
2002-2003	19	15	118 289	4	1 259	24	15	20 955	9	5 281
2003-2004	21	15	126 646	6	3 599	27	16	32 153	11	8 319
2004-2005	21	15	134 203	6	4 313	27	16	42 119	11	10 066
2005-2006	21	15	136 779	6	4 992	28	16	44 503	12	11 446
2006-2007	22	15	137 514	7	5 690	28	16	43 484	12	12 813
2007-2008	22	15	137 205	7	7 131	28	16	43 651	12	16 445
2008-2009	22	15	140 960	7	8 057	27	15	43 912	12	17 471
2009-2010	23	15	136 274	8	8 027	23	13	41 045	10	15 659
2010-2011	22	14	125 914	8	7 650	23	13	39 426	10	13 871
2011-2012	23	14	117 797	9	7 249	24	13	38 119	11	11 658
2012-2013	23	14	106 989	9	6 791	24	13	36 047	11	9 638
2013-2014	23	14	98 943	9	6 253	24	13	34 662	11	8 906

Źródło: [Departament Statystyki Litwy, dokument elektroniczny, tryb dostępu: stat.gov.lt, data wejścia: 25.05.2014].

Z tabeli 4. wynika, że w pierwszej dekadzie XXI wieku na Litwie powstał sektor niepaństwowego szkolnictwa wyższego zarówno uniwersytecki, jak i drugiego filaru – kolegia. Należy jednak odnotować, że liczba studentów na uniwersytetach niepaństwowych stanowiła zaledwie 5,4% ogólnej liczby studentów odbywających studia uniwersyteckie. Inaczej sytuacja wyglądała w kolegiach niepaństwowych, w których pod koniec pierwszej dekady XXI stulecia studiowało 28,5% ogólnej liczby studentów tego filaru szkolnictwa wyższego. Większy odsetek studentów w prywatnych kolegiach w porównaniu z prywatnymi uniwersytetami może wynikać z faktu, iż w 2000 roku państwowe i prywatne kolegia jednocześnie rozpoczęły działalność na edukacyjnym rynku litewskim.

⁵ Uchwała Trybunału Konstytucyjnego w sprawie liczby studentów z dnia 5 lutego 2002 roku [Dokument elektroniczny, tryb dostępu: <http://www.lrkt.lt/dokumentai/2002/n020205.htm>, data wejścia; 25.05.2014].

4. „Koszyk studenta” oraz dalsza liberalizacja rynku szkolnictwa wyższego

Kolejne zmiany w szkolnictwie wyższym na Litwie nastąpiły w 2009 roku, gdy wprowadzono „koszyk studenta” dyskutowany szeroko od 2005 roku. Model ten umożliwiał przyznanie budżetowych środków finansowych niepaństwowym szkołom wyższym, ponieważ studentowi, który otrzymał „koszyk studenta”, gwarantował bezpłatne studia oraz prawo do wyboru uczelni, na której będzie studiował⁶. Oznaczało to pojawienie się możliwości przeniesienia finansowego „koszyka studenta” również do uczelni niepaństwowych. Ogólna liczba „koszyków studenta” została podzielona na dwie części: jedną część przeznaczono na realizację studiów na uniwersytetach, drugą zaś – w kolegiach. W ten sposób miała miejsce liberalizacja szkolnictwa wyższego na Litwie i niepaństwowe szkoły wyższe mogły korzystać z finansów budżetowych państwa. Z drugiej strony należy także odnotować, że państwo, wprowadzając model „koszyka studenta”, uzyskało szansę korygowania strumienia przyszłych studentów, przyznając na kierunki ważne dla rozwoju gospodarki kraju większą liczbę „koszyków studenta”. Stwarzało to możliwość bezpłatnych studiów dla większej liczby osób.

TABELA 5.
„Koszyki studenta” przyznawane na studiach uniwersyteckich

Rok	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Studia uniwersyteckie ogółem:	11 019	9 680	9 680	8 975	7 774	7 576
– nauki humanistyczne	1 326	1 132	1 137	1 103	999	999
– nauki społeczne	3 074	3 094	3 074	2 692	2 238	1 955
– nauki ścisłe	1 698	1 325	1 335	1 295	1 166	1 166
– nauki techniczne	2 946	2 462	2 467	2 275	2 065	2 065
– nauki biomedyczne	1 289	1 123	1 123	1 089	925	1 010
– nauki artystyczne	686	544	544	521	381	381

Źródło: [Sejm Republiki Litewskiej, dokument elektroniczny, tryb dostępu: lrs.lt, data wejścia: 25.05.2014].

TABELA 6.
„Koszyki studenta” przyznawane na studiach w kolegiach

Rok	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Studia w kolegiach ogółem:	1 0151	9 164	9 165	8 224	7 038	6 874
– nauki humanistyczne	222	70	70	67	58	58
– nauki społeczne	3 724	3 466	3 312	2 798	2 237	1 989
– nauki ścisłe	147	164	200	192	157	188
– nauki techniczne	4 194	3 661	3 690	3 308	2 954	2 987
– nauki biomedyczne	1 356	1 491	1 655	1 635	1 473	1 493
– nauki artystyczne	508	312	238	224	159	159

Źródło: [Sejm Republiki Litewskiej, dokument elektroniczny, tryb dostępu: lrs.lt, data wejścia: 25.05.2014].

⁶ Więcej na ten temat zobacz: [Wołkonowski, 2009, s. 143-158].

Dane zawarte w tabelach: 5. i 6. świadczą o tym, że liczba bezpłatnych miejsc na studiach, tzn. liczba „koszyków studenta”, z każdym rokiem się zmniejszała. Przyczyną był niż demograficzny na Litwie i w związku z tym kurcząca się liczba maturzystów. Niemniej można zauważyć tendencję wzrostu udziału kierunków studiów: biomedycznych, fizycznych i technologicznych w kolegiach oraz utrzymanie dużego udziału tych kierunków na studiach uniwersyteckich.

22 grudnia 2011 roku Sąd Konstytucyjny Litwy uznał, że przyznanie „koszyka studenta” dla kandydatów ubiegających się na studia w niepaństwowych uczelniach jest niezgodne z 41. artykułem Konstytucji Litwy, który głosi, że państwo zapewni bezpłatne studia tylko zdolnym studentom na państwowych wyższych uczelniach⁷, stąd zobowiązał sejm i rząd Litwy do zmiany modelu finansowania szkolnictwa wyższego⁸. Na skutek tych decyzji, wiosną 2012 roku państwowe finansowanie szkolnictwa wyższego (za pomocą narzędzia „koszyka studenta”) w znowelizowanej ustawie o studiach i nauce zostało ograniczone tylko do uczelni państwowych, zaś liberalny model finansowania szkolnictwa wyższego, traktujący na równi państwowe i niepaństwowe wyższe uczelnie, zostawiono tylko dla 10% kwoty finansów przyznanych na szkolnictwo wyższe, zamieniając nazwę „koszyka studenta” na „stypendium państwowe” dla tej puli⁹. Był to prawdopodobnie pewien kompromis związany z załagodzeniem sytuacji powstałej po decyzji Sądu Konstytucyjnego Litwy.

Wysokość „koszyka studenta” (lub „stypendium państwowego” dla 10%) w zależności od kierunku studiów kształtuje się od 3 892 Lt do 18 162 Lt¹⁰. Uczelnie, które zostały wybrane przez studentów dysponujących „koszykiem”, otrzymują te środki z budżetu państwa i prowadzą studia dzięki tym funduszom. Każdego roku podczas rekrutacji na studia odbywa się podział „koszyków studentów” na podstawie wyników egzaminów maturalnych kandydatów na studia, którzy również dokonują wyboru uczelni, rejestrując się w internetowym, ogólnokrajowym systemie rekrutacyjnym. Taki model, dający szeroki wybór studiów na wszystkich uczelniach w kraju, prowadzi także do rywalizacji między uczelniami o kandydatów na studia dysponujące „koszykiem studenta” (lub „stypendium państwowym” dla 10%). Po wyczerpaniu limitu „koszyków studenta” (lub „stypendium państwowego” dla 10%) szkoły wyższe, konkurując ze sobą, przyjmują kandydatów na płatne miejsca.

Do realizacji powyższego modelu każdego roku w budżecie Litwy przyznaje się określoną kwotę na finansowanie szkolnictwa wyższego. Wysokość „koszyka studenta” jest sumą wszystkich wydatków niezbędnych do prowadzenia studiów dla jednego studenta i zależy od kierunku studiów. Uczelnia wyższa otrzymuje koszyk finanso-

---

⁷ Dokument elektroniczny, tryb dostępu: [http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=1890&p_tr2=2, data wejścia: 25.05.2014].

⁸ Punkt 37. wyroku Sądu Konstytucyjnego z dnia 22 grudnia 2011 roku [Dokument elektroniczny, tryb dostępu: <http://www.lrkt.lt/dokumentai/2011/n11222.htm>, data wejścia: 25.05.2014].

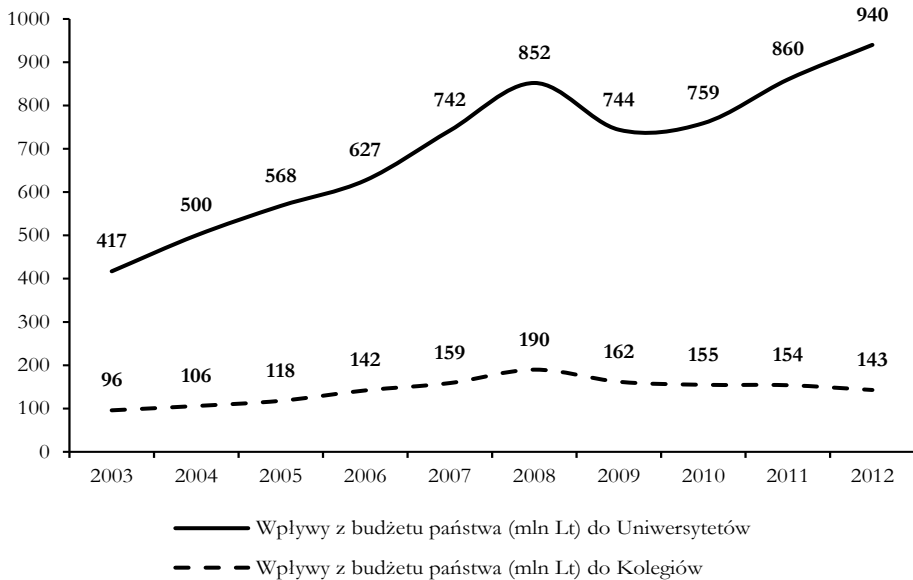
⁹ Artykuł 71. p. 2. znowelizowanej ustawy o nauce i studiach [Dokument elektroniczny, tryb dostępu: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=474734, data wejścia: 25.05.2014].

¹⁰ Ministerstwo Nauki i Oświaty Republiki Litewskiej określa corocznie wysokość koszyka dla każdego kierunku studiów. Dla 2014 roku zostały przyjęte w dniu 29.11.2013 [Dokument elektroniczny, tryb dostępu: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=461341&p_tr2=2, data wejścia: 25.05.2014].

wy w toku realizacji studiów (środki te są przeznaczane na opłatę kosztów prowadzenia studiów).

RYSUNEK 1.
Finansowanie uczelni wyższych (w mln Lt) z budżetu państwa w latach 2003-2012

Źródło: [Departament Statystyki Litwy, dokument elektroniczny, tryb dostępu: stat.gov.lt, data wejścia: 25.05.2014].

W celu oceny stanu finansowania szkolnictwa wyższego na Litwie warto porównać go z wydatkami na szkolnictwo wyższe w krajach Unii Europejskiej i innych krajach świata oraz ze średnią unijną. Dobrym wskaźnikiem w tym przypadku jest porównanie poziomu finansowania szkolnictwa wyższego z PKB. Po uwzględnieniu tego miernika, poziom finansowania szkolnictwa wyższego na Litwie okazał się relatywnie wysoki w porównaniu z innymi krajami – tabela 7.

TABELA 7.
Wydatki na szkolnictwo wyższe w wybranych krajach UE i świata (w % PKB)

Rok	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
EU 27	1,08	1,15	1,14	1,13	1,15	1,13	1,11	1,14	1,22	1,25	1,27
Estonia	1,03	1,08	1,02	0,86	0,92	0,90	1,04	1,12	1,33	1,23	1,29
Łotwa	0,9	0,85	0,74	0,68	0,89	0,91	0,93	1,00	0,79	0,80	1,01
Litwa	1,33	1,39	0,99	1,06	1,02	0,99	1,01	1,03	1,14	1,26	1,47
Polska	0,99	1,05	1,02	1,15	1,19	0,96	0,93	1,04	1,07	1,18	1,13
USA	1,46	1,34	1,43	1,25	1,27	1,38	1,22	1,23	1,20	1,36	1,34
Japonia	0,54	0,54	0,61	0,64	0,60	0,61	0,63	0,65	0,72	0,75	0,76

Źródło: [Eurostat, dokument elektroniczny, tryb dostępu: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>, data wejścia: 25.05.2014].

5. Podsumowanie

W latach 1989-2014 w szkolnictwie wyższym na Litwie dokonano znacznych reform, podążając w kierunku liberalizacji szkolnictwa wyższego. Jedną z pierwszych radykalnych zmian polegała na stworzeniu dwufilarowego systemu szkolnictwa wyższego, składającego się ze studiów uniwersyteckich i nieuniwersyteckich studiów w kolegiach. Wprowadzenie płatnych studiów w celu zwiększenia ich dostępności było kolejnym krokiem w liberalizacji systemu szkolnictwa wyższego. Następnym posunięciem było wprowadzenie prywatnych uczelni (również zagranicznych, które otrzymały prawo zakładania na Litwie nowych uczelni oraz swych filii¹¹) na rynek szkolnictwa wyższego w wyżej wymienionych filarach szkolnictwa wyższego. Najważniejszym działaniem w liberalizacji szkolnictwa wyższego było wdrożenie „koszyka studenta” zgodnie z zasadą „pieniądze za studentem”. Stworzyło to jednakowe warunki funkcjonowania prywatnych i publicznych szkół wyższych oraz wniosło istotne elementy konkurencji w systemie szkolnictwa wyższego.

Obok tych pozytywnych zmian, warto także odnotować pewne niepowodzenia w reformowaniu szkolnictwa wyższego. Decyzją Sądu Konstytucyjnego Litwy w grudniu 2011 roku rynkowe rozwiązania finansowania szkolnictwa wyższego ograniczono tylko do uczelni państwowych. Liberalny model finansowania szkolnictwa wyższego zostawiono tylko dla 10% kwoty finansów przyznanych na szkolnictwo wyższe. W zasadzie nie powiodła się optymalizacja szkół wyższych, która miała doprowadzić do powstania dużych uczelni dzięki fuzji istniejących uniwersytetów. Wprowadzenie „koszyka studenta” oraz liberalizacja w pewnym stopniu osłabiły nieduże regionalne szkoły wyższe – uniwersytety i kolegia [Zelvys, 2013, s. 17].

Literatura

- Antonowicz D. 2005 *Uniwersytet przyszłości. Wyzwania i modele polityki*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa.
- Departament Statystyki Litwy, *Kolegia na Litwie*, dokument elektroniczny, tryb dostępu: [<http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?id=1443&status=A>, data wejścia: 25.05.2014].
- Departament Statystyki Litwy, *Liczba przyjętych na studia do kolegiów*, dokument elektroniczny, tryb dostępu: [<http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?id=1592&status=A>, data wejścia: 25.05.2014].
- Departament Statystyki Litwy, *Liczba przyjętych na studia do uniwersytetów*, dokument elektroniczny, tryb dostępu: [<http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?id=1593&status=A>, data wejścia: 25.05.2014].
- Departament Statystyki Litwy, *Liczba studentów w kolegiach na Litwie*, dokument elektroniczny, tryb dostępu: [<http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?id=1444&status=A>, data wejścia: 25.05.2014].

¹¹ Więcej na ten temat: [Wolkonowski, 2008-2009a, s. 35-43; Wolkonowski, 2008-2009b, s. 197-203].

- Departament Statystyki Litwy, *Liczba studentów w szkołach podwyższonych*, dokument elektroniczny, tryb dostępu: [<http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?id=1668&status=N>, data wejścia: 25.05.2014].
- Departament Statystyki Litwy, *Liczba studentów w uniwersytetach na Litwie*, dokument elektroniczny, tryb dostępu: [<http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?id=1714&status=A>, data wejścia: 25.05.2014].
- Departament Statystyki Litwy, *Liczba szkół podwyższonych*, dokument elektroniczny, tryb dostępu: [<http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?id=1228&status=N>, data wejścia: 25.05.2014].
- Departament Statystyki Litwy, *Liczba uczelni*, dokument elektroniczny, tryb dostępu: [<http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?id=1494&status=A>, data wejścia: 25.05.2014].
- Departament Statystyki Litwy, *Liczba uczniów i studentów*, dokument elektroniczny, tryb dostępu: [<http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?id=1501&status=A>, data wejścia: 25.05.2014].
- Departament Statystyki Litwy, *Środki i dochody uczelni*, dokument elektroniczny, tryb dostępu: [<http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?id=1493&status=A>, data wejścia: 25.05.2014].
- Eurostat, dokument elektroniczny, tryb dostępu: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>, data wejścia: 25.05.2014.
- Eurostat, *Expenditure on education as % of GDP or public expenditure*, dokument elektroniczny, tryb dostępu: [<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>, data wejścia: 25.05.2014].
- Konstytucja Republiki Litewskiej*, (*Lietuvos Respublikos Konstitucija*), 1992, Valstybės žinios, 1992-11-30, nr 33-1014.
- Marszałek A. 2010 *Rola uczelni w regionie*, Difin, Warszawa.
- Rozporządzenie Ministra Oświaty i Nauki z dnia 12 lutego 2013 roku*, nr V-107 – *O preliminarnej liczbie finansowanych miejsc przez państwo na studiach pierwszego stopnia i jednolitych w 2013 roku* (*Dėl preliminaraus valstybės finansuojamų pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų vietų, į kurias 2013 metais priimami studentai, skaičiaus*), Valstybės žinios, 2013-02-14, nr 17-839), dokument elektroniczny, tryb dostępu: [http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=442988&p_tr2=2, data wejścia: 25.05.2014].
- Rozporządzenie Ministra Oświaty i Nauki z dnia 13 lutego 2014 roku* – *O preliminarnej liczbie finansowanych miejsc przez państwo na studiach pierwszego stopnia i jednolitych w 2014 roku* (*Dėl preliminaraus valstybės finansuojamų pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų vietų, į kurias 2014 metais priimami studentai, skaičiaus*), Teisės aktų registras, 2014-02-14, nr 2014-01573, dokument elektroniczny, tryb dostępu: [http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=465964&p_tr2=2, data wejścia: 25.05.2014].
- Rozporządzenie Ministra Oświaty i Nauki z dnia 2 czerwca 2009 roku*, nr ISAK-1163 – *O preliminarnej liczbie finansowanych miejsc przez państwo na studiach pierwszego stopnia i jednolitych w 2009 roku* (*Dėl preliminaraus valstybės finansuojamų pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų vietų, į kurias 2009 metais priimami studentai, skaičiaus*), Valstybės žinios, 2009-06-06, nr 67-2731, dokument elektroniczny, tryb dostępu: [http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=345476&p_tr2=2, data wejścia: 25.05.2014].

- Rozporządzenie Ministra Oświaty i Nauki z dnia 23 lutego 2012 roku*, nr V-324 – O preliminarnej liczbie finansowanych miejsc przez państwo na studiach pierwszego stopnia i jednolitych w 2012 roku, (*Dėl preliminarus valstybės finansuojamų pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų vietų, i kurias 2012 metais priimami studentai, skaičiaus*), Valstybės žinios, 2012-02-28, nr 25-1186, dokument elektroniczny, tryb dostępu: [http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=418992&p_tr2=2], data wejścia: 25.05.2014].
- Rozporządzenie Ministra Oświaty i Nauki z dnia 29 listopada 2013 roku*, nr V-1166 – O zatwierdzeniu normatywnych cen studiów na wyższych uczelniach dla studentów przyjętych w 2014 roku (*Dėl studentų, priimamų 2014 metais i aukštąsias mokyklas, norminių studijų kainų patvirtinimo*), Valstybės žinios, 2013-12-05, nr 124-6347, dokument elektroniczny, tryb dostępu: [http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=461341&p_tr2=2], data wejścia: 25.05.2014].
- Rozporządzenie Ministra Oświaty i Nauki z dnia 31 marca 2011 roku*, nr V-541 – O preliminarnej liczbie finansowanych miejsc przez państwo na studiach pierwszego stopnia i jednolitych w 2011 roku (*Dėl preliminarus valstybės finansuojamų pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų vietų, i kurias 2011 metais priimami studentai, skaičiaus*), (Valstybės žinios, 2011-04-09, nr 42-2017, dokument elektroniczny, tryb dostępu: [http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=396218&p_tr2=2], data wejścia: 25.05.2014].
- Rozporządzenie Ministra Oświaty i Nauki z dnia 5 marca 2010 roku*, nr V-302 – O preliminarnej liczbie finansowanych miejsc przez państwo na studiach pierwszego stopnia i jednolitych w 2010 roku (*Dėl preliminarus valstybės finansuojamų pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų vietų, i kurias 2010 metais priimami studentai, skaičiaus*), Valstybės žinios, 2010-03-16, nr 30-1401, dokument elektroniczny, tryb dostępu: [http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=366857&p_tr2=2], data wejścia: 25.05.2014].
- Sejm Republiki Litewskiej, dokument elektroniczny, tryb dostępu: [<http://lrs.lt>], data wejścia: 25.05.2014].
- Statistical Yearbook of Lithuania 1989, 1990*, Statistics Lithuania, Vilnius.
- Statistical Yearbook of Lithuania 1994-1995*, 1995, Statistics Lithuania, Vilnius.
- Statistical Yearbook of Lithuania 1995-1996*, 1996, Statistics Lithuania, Vilnius.
- Statistical Yearbook of Lithuania 1996*, 1996, Statistics Lithuania, Vilnius.
- Thieme J. K. 2009 *Szkolnictwo wyższe. Wyzwania XXI wieku Polska Europa USA*, Difin, Warszawa.
- Uchwała Sądu Konstytucyjnego z dnia 22 grudnia 2011 roku – O zgodności ustawy o nauce i studiach Republiki Litewskiej (redakcja z 30 kwietnia 2009 roku) z Konstytucją Republiki Litewskiej* (*Dėl Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo (2009 m. balandžio 30 d. redakcija) nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai*), Valstybės žinios, 2011-12-28, nr 160-7591.
- Uchwała Sądu Konstytucyjnego z dnia 5 lutego 2002 roku – O zgodności ustawy szkolnictwa wyższego Republiki Litewskiej 8 artykułu 5 części, 9 artykułu 3 części, 22 artykułu 3 części, 5 części: 10, 11 i 12 punktów, 24 artykułu 1 części: 1, 2 i 5 punktów, 2 i 7 części, 42 artykułu 4 części, 60 artykułu, 61 artykułu 1 części, 62 artykułu 1 części i 65 artykułu 1 i 2 części z Konstytucją Republiki Litewskiej* (*Dėl Lietuvos Respublikos aukštojo mokslo įstatymo 8 straipsnio 5 dalies, 9 straipsnio 3 dalies, 22 straipsnio 3 dalies, 5 dalies: 10, 11 ir 12 punktų, 24 straipsnio 1 dalies: 1, 2 ir 5 punktų, 2 ir 7 dalių, 42 straipsnio 4 dalies, 60 straipsnio, 61 straipsnio 1 dalies, 62*

- straipsnio 1 dalies ir 65 straipsnio 1 ir 2 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai*), dokument elektroniczny, tryb dostępu: [<http://www.lrkt.lt/dokumentai/2002/n020205.htm>] (publikacja tylko w wersji elektronicznej), data wejścia: 25.05.2014].
- Ustava o nauce i studijach Republiki Litewskiej (Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų istatymas)*, Valstybės žinios, 2012-05-08, nr 53-2639, dokument elektroniczny, tryb dostępu: [http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=474734], data wejścia: 25.05.2014].
- Wołkonowski J. 2008-2009a *Reforma szkolnictwa wyższego na Litwie*, [w:] *Rocznik Stowarzyszenia Naukowców Polaków Litwy 2008-2009*, T. 7-8, A. Grynia (red.), Stowarzyszenie Naukowców Polaków Litwy, Wilno.
- Wołkonowski J. 2008-2009b *Wileńska Filia Uniwersytetu w Białymstoku a reforma szkolnictwa wyższego na Litwie*, [w:] *Rocznik Stowarzyszenia Naukowców Polaków Litwy 2008-2009*, T 7-8., A. Grynia (red.), Stowarzyszenie Naukowców Polaków Litwy, Wilno.
- Wołkonowski J. 2009 *Aspekt polityczny reformy nauki i szkolnictwa wyższego na Litwie w latach 2007-2009*, [w:] *Zachód w globalnej i regionalnej polityce międzynarodowej: teoria i praktyka*, E. Kuźelewska, A. Bartnicki (red.), Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń.
- Želvyš R. 2013 *Švietimo politika: istorija ir dabartis, lietuvis aukštojo mokslo studijų finansavimo politika: istorinė raida ir „studento krepšelio“ modelio idėgimo padariniai*, „Acta Paedagogica Vilnensia”, nr 31, Vilnius.
- Zymonik Z. 2010 *Uczelnia wyższa jako organizacja trzeciej generacji*, [w:] *Wiedza w gospodarce i gospodarka oparta na wiedzy*, M. Hożej, M. Moszkowicz, J. Skalik (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław.